

VLADIMÍR BARBORÍK: Hľadanie rozprávača (Prózy Vincenta Šikulu).

Literárne informačné centrum, 2014. 253 s. ISBN 978-80-8119-077-3

Vydavateľský a literárnovedný, ale azda aj čitateľský záujem o tvorbu Vincenta Šikulu (1936–2001) stále trvá. Posmrtno mu vyšlo niekoľko kníh s rozličnou mierou editorskej práce: od rukopisov z pozostalosti (napr. *Udri pastiera; Za odchodom orgovánu*) po výbery zo starších textov (napr. *Tam, kde sa cesta skrúca; Požehnaná taktovka*). Pribudlo aj niekoľko nových prekladov do cudzích jazykov, publikovalo sa o ňom množstvo odborných i publicistických textov. Za uznanie umeleckej kvality Šikulovho diela treba považovať aj dva nedávne „kanonizačné“ edičné projekty: súborné štvorzväzkové *Dielo* (Tatran, 2007–2009, edícia Zlatý fond slovenskej literatúry) a jednozväzkový výber *Ornament a iné prózy* (Ústav slovenskej literatúry SAV – Kalligram, 2006, edícia Knižnica slovenskej literatúry). Doteraz však chýba komplexné monografické spracovanie diela tohto autora.

Vladimír Barborík sa podujal prázdne miesto čiastočne zaplniť. V žánri literárnovednej personálnej monografie sa etabloval už skôr, knihami o významných slovenských prozaikoch 20. storočia Pavlovi Hružovi (2000) a Gejzovi Vámošovi (2006). Tentoraz sa sústredil na dielo Vincenta Šikulu, presnejšie na jeho prozaickú časť určenú dospelému čitateľovi, bokom monografistovho záujmu teda ostáva tvorba pre deti a mládež, poézia a scenáristika, hoci sa o nich pri výklade v prípade potreby zmieňuje a funkčne ich využíva. Publicistike a nefikčným žánrom V. Barborík venuje záverečnú kapitolu Pove-

dať viac (Seba-konštrukcia: podoba tvorcu v autobiografických textoch), nereferuje však o celom ich tematickom zábere, ale sústreďuje sa na vopred definovaný problém autobiografickosti, resp. na dobovo podmienené premeny sebaobrazu V. Šikulu v nefikčných žánroch.

Monografia je rozdelená na dve základné časti: I. *Šesťdesiate* a II. *Náčrt celku prozaického diela v dobových súvislostiach*. Už ich názvy naznačujú, že zvolený prístup nie je dôsledne chronologický, kým prvá časť sa v diachrónej postupnosti a interpretačne pomerne vyčerpávajúco venuje Šikulovým piatim prozaickým knihám zo šesťdesiatych rokov, druhá časť už výraznejšie pracuje s vedomím celku a prispieva ku kontextuálnemu poznaniu Šikulovho prozaického diela v rámci slovenskej literatúry a kultúry druhej polovice 20. storočia. Slovanmi autora, prvá časť knihy má interpretačno-analytický, druhá časť kultúrno-historický charakter. Toto tematické jadro je rámcované subjektívnejšie koncipovaným úvodom a záverom, v ktorom V. Barborík naznačuje čosi o osobnej motivácii a čitateľskom vzťahu k Šikulovi-prozaikovi.

Autor považuje za jeden zo základných zdrojov estetickej pôsobivosti Šikulových próz napätie medzi životným *povrchom* a tragickou *hlbkou*, ktoré je v nich neustále prítomné, Šikulov *talent* vidí v schopnosti toto napätie „rozprávačsky ľahko“ vytvoriť. Tieto pojmy použité v úvode knihy sú iste

oprávnené a vo vzťahu k prozaikovým výkonom adekvátne, majú však skôr esejistickú povahu. Za podstatný prínos autora považujem, že im vzápätí, v časti *Šesťdesiate*, dokázal dať literárnovedný obsah a Šikulove prózy zo šesťdesiatych rokov podrobil minucióznemu štruktúrno-analytickému čítaniu, ktoré je zamerané najmä na presné identifikovanie podôb rozprávača, rozprávačských postupov a ich podiel na tvorbe významu a estetickej hodnoty próz. Tieto kapitoly tvoria najnáročnejšie pasáže knihy a vyžadujú si aktívne čitateľské povedomie o analyzovaných textoch, preto považujem za dobré, že ich autor dodatočne „nezaťažuje“ komplikovaným teoretickým jazykom súčasnej naratológie, ale pri výklade dominantne využíva jeden – z dnešného uhla pohľadu tradičný – naratologický model, a to teóriu F. K. Stanzela, ktorá sa javí na postihnutie špecifik Šikulových próz ako dostatočná.

Prirodzeným prechodom medzi úvodnými „textostrednými“ kapitolami a druhou časťou knihy, kde prevažuje kultúrno-historická kontextualizácia Šikulovho diela, je záverečná kapitola prvej časti *Ohlasy a súvislosti: 60. roky (Miesto v dobovom literárnom poli)*. Ide v nej o opis a zhodnotenie rozsiahlej dobovej literárnokritickej diskusie o Šikulových prózach, ktorá sa viedla najmä na osi tradičné (vývinovo retardujúce) – moderné (tematicky a tvarovo progresívne), hojne sa tiež riešila otázka prozaikovoho lyrizmu a ďalších typologických a tematologických súvislostí s výraznými lyrizujúcimi tendenciami modernej slovenskej prózy. V. Barborík ukazuje, že prevažujúce pozitívne a prajné vnímanie Šikulu prozaika u literárnej kritiky do istej miery súviselo aj s faktormi, ktoré sám prozaik ovplyvniť nemohol – s kultúrno-spoločenským modernizačným znovuotváraním sa európskemu kontextu v tejto dekáde 20. storočia a zároveň s obnovovaním povedomia o národnej literárnej tradícii, z ktorej boli v päťdesiatych rokoch vyradené mnohé relevantné mená. Tieto dve tendencie nie sú u V. Šikulu v konflikte, „jeho“ tradícia bola totiž tradíciou modernej slovenskej prózy

(knihá eviduje paralely, ktoré dobová kritika vytvorila s D. Chrobákom, F. Švantnerom; Šikulov pozitívny vzťah k J. C. Hronskému a pod.).

Literárne pole (pojem francúzskeho sociológa P. Bourdieua) autor chápe ako podsystem komplexného sociálneho priestoru (do istej miery ide o zastrešujúci pojem pre v slovenskom kontexte tradičnejšie, no partiálne pojmy ako literárny život, literárna prevádzka a pod.), v ktorom ide jednotlivým aktérom o získanie, kumuláciu a presadenie vlastného symbolického kapitálu. V tomto prípade V. Barborík relevantne situuje Šikulu do pozície „objektu“ dvoch čiastočne konfrontačných a čiastočne komplementárnych literárnovedných koncepcií riešiacich otázky modernej lyrizovanej prózy, ide o koncepciu lyrizovanej prózy (J. Števec) a naturizmu (O. Čepan, M. Šútovec). Šikulovu prózu s týmito dvoma literárnohistorickými koncepciami sám konfrontuje a dochádza k názoru, že je síce výrazne integrovaná do domácej tradície a nadväzuje na medzivojnovú lyrickú tvár slovenskej prózy, v rámci tejto tradície však zároveň pôsobí kontrastne. Uvedené kontrastné diferencie Šikulov prozaický svet vo vzťahu k medzivojrovej literatúre prirodzene aktualizujú, robia z neho moderného autora svojej doby.

V úvodnej kapitole druhej časti knihy V. Barborík upozorňuje na nesúlad medzi časom vzniku (prelom šesťdesiatych a sedemdesiatych, resp. začiatok sedemdesiatych rokov) a časom publikovania (prvá polovica deväťdesiatych rokov) dvoch románov *Ornament* a *Veterná ružica*, ktoré majú štruktúrne blízko k Šikulovým prózám zo šesťdesiatych rokov. Rekonštruuje a logicky zdôvodňuje prozaikovu publikačnú ruptúru, ktorá však nebola ruptúrou tvorivou, zapríčinili ju politicko-spoločenské okolnosti nastupujúcej normalizácie a s ňou spojené „nové“ požiadavky na umeleckú tvorbu. „Genézu Šikulovej prozaickej tvorby na začiatku 70. rokov závažným spôsobom ovplyvnili vonkajšie okolnosti, teda radikálna zmena celospoločenských pomerov, ktorá výrazne zasiahla

kultúrnu sféru, nastolila nové pravidlá a mocenské vzťahy a v porovnaní so záverom predchádzajúceho desaťročia úplne zmenila podobu literárneho poľa“, píše autor, ktorý však pri ďalšom výklade rešpektuje vonkajškovú, edičnú postupnosť Šikulovho diela. Reflektuje tak pôvodné rozhodnutie prozaika romány nepublikovať v čase ich vzniku a vyhnúť sa predpokladanému konfliktu s nastupujúcou normalizačnou mocou. V. Barborík teda na základe prípadu *Ornament* a niektorých Šikulových verejných a publikovaných vyhlásení a spomienkovej črty Elo (o proskribovanom režisérovi Elovi Havetovi) z publicistickej knihy *Nokturná* (1983) dokumentuje rozporné, dvojznačné postoje spisovateľa voči normalizačnému režimu sedemdesiatych rokov. Tie sa pohybovali od verejnej obhajoby dobovej kultúrnej situácie po „umiernenú“ názorovú odlišnosť, v prípade románu *Ornament* (s témou násilného rušenia kláštorov komunistickým režimom v päťdesiatych rokoch) verejne edične doloženú až dodatočne, v roku 1991 (okrem toho sa Šikula odlišoval alternatívnym pohľadom zdola či z periferie na SNP, nastolením témy povojnovej deportácie Nemcov a pod.).

V celej druhej časti knihy možno nájsť pasáže, ktoré by spolu mohli fungovať aj samostatne ako prípadová štúdia o slovenskom spisovateľovi v literárnom poli obdobia normalizácie, ktoré malo „v porovnaní s predchádzajúcim desaťročím... jasné spoločenské a smerové rámce“. Barboríkove analýzy predstavujú osobu Vincenta Šikulu a jeho prozaické dielo v celistvosti – ako jeden z najvýznamnejších a najcenenejších prozaikov tohto obdobia bol v centre dobových literárnokritických diskusií ako „objekt“ (pars pro toto sa v knihe rekonštruuje diskusia o románe *Majstri*), sedemdesiatych až deväťdesiatych rokov bol však aj súčasťou literárneho poľa ako aktívny subjekt – vydavateľský redaktor, publicista, člen spisovateľského zväzu a nositeľ titulu zaslúžilý umelec. Šikulove umelecké a občianske postoje teda v mnohom reprezentujú základné mantinely, priznaný či trpený „hrací priestor“ normali-

začného literárneho a všeobecne kultúrneho poľa, ktoré nefungovalo autonómne, ale bolo do značnej miery vopred a mimoliterárne reglementované.

Sústredenú pozornosť venuje autor knihy v jej druhej časti aj identifikovaniu motivickej koherencie Šikulových próz: „Prozaické dielo Vincenta Šikulu bolo od polovice sedemdesiatych rokov budované ako systém permanentných odkazov na predchádzajúcu tvorbu.“ V. Barborík presvedčivo ukazuje, že Šikulova próza sa od polovice sedemdesiatych rokov rozvíja v troch líniiach – biografickej, autobiografickej a historizujúcej. Prozaik zvyčajne pracuje s postavami z periferie (spoločnosti, dejín...) a s horizontom jedného ľudského života, charakteristické je preňho „vychýlenie smerom do minulosti“, čím autor nemá na mysli len čerpanie námety z dejín, ale skôr istú citovú orientáciu na minulosť. Podľa neho tento postup umožňuje Šikulovi tvarovať aj niektoré emocionálne vypäté situácie so znesiteľnou (povedzme, že „esteticky produktívnou“) intenzitou. Celkovo je motivická koherencia Šikulovho prozaického diela taká silná, že v súvislosti s ňou V. Barborík píše dokonca o motivických „paneloch“ prechádzajúcich z textu do textu a o autorovej „permanentnej bilancii“ už od začiatku osemdesiatych rokov. Z toho je zrejmé, že za estetické a vývinové jadro Šikulovej prózy považuje hneď úvodné desaťročie jeho tvorby, ktoré bolo napokon plodné aj kvantitatívne.

Knihá Vladimíra Barboríka *Hľadanie rozprávača* ponúka aj celé množstvo ďalších podnetov na premýšľanie a diskusiu. Nesporne bude patriť k základnej literatúre o prozaickom diele Vincenta Šikulu, ale konkrétne sa vyslovuje aj k všeobecnejším literárnohistorickým otázkam slovenskej prózy šesťdesiatych až deväťdesiatych rokov 20. storočia.

Radoslav Passia

IVO POSPÍŠIL: K teorii ruské literatury a jejím souvislostem.

Brno: Masarykova univerzita, 2013. 271 s. ISBN 978-80-210-6216-0

Renomovaný literárny vedec, slavista, komparatista a genológ, Ivo Pospíšil ponúka vo svojej knihe *K teorii ruské literatury a jejím souvislostem* výnimočnú a komplexnú sondu do fenoménu ruskej literatúry i jej využívania cudzieho a vlastného, založenú na plnohodnotnom zohľadnení vývojovej paradigmy ruskej literatúry v širších medzinárodných súvislostiach, ale i vyvážené a premyslené zomknutie teoretických úvah o teórii literárnych dejín s areálovými a medzičasovými okruhmi, prípadovými i pilotnými štúdiami, ktoré sú pre písanie ruskej literatúry a tvorbu novej platformy aktuálnych porovnávacích dejín slovanských literatúr mimoriadne dôležité. Autor početných monografických knižných publikácií rezonujúcich doma i vo svete, literárnych slovníkov, učebníc nadväzuje na dlhoročný výskum vychádzajúci zo skúmania ruskej literatúry v širšom slovanskom kontexte.

Vo svojej práci autor predovšetkým poukazuje na koncepcie slovanského i neslovanského charakteru literárneho vývoja ruskej literatúry, jeho unikátne rysy, vplyvy, poetologické modely, založené nielen na podrobnej analýze žánrov, systémov, premien z hľadiska komparatívneho, ale vychádza aj z koncepcií areálových, kulturologických, pričom ako červená niť sa súborom jeho problémovo previazaných štúdií tiahne teória prae-post efektu resp. prae-post paradoxu, pojmu, ktorý autor sformuloval najmä pre celistvé pochopenie a uchopenie vnútorných i vonkajších procesov slovanských literatúr. Z hľadiska prae-post efektu (paradoxu) každá národná literatúra so svojou vývojovou paradigmou je autonómna, interagujúca s inými entitami, niekedy imitujúca, ich podnety transformujúca, avšak etablojúca sa vo svojom vlastnom vývojovom rytme a pohybe, v zhmotnení akéhosi podložia pre chápanie a vyloženie celého ruského, ale i slovanského

literárneho vývoja, a tak cez jej prizmu prinášajúca nové vyústenia v problematike žánrovej skladby a žánrových systémov.

Vychádzajúc z genológie, aplikujúc areálový princíp a porovnávaciu typológiu textov, autor prechádza od vzniku, štruktúry, svojbytnej poetiky, presahuje do problematiky europeizácie, stredoeurópskeho občianstva, nezanedbáva ani konceptualizáciu ruskej literárnej teórie, histórie v komplexnom ponímaní svetovej literatúry, či význam ruskej literatúry vo vývine literatúry ako takej.

Dôležitým aspektom knihy je aj historicita a ruské podložie v novodobej českej a slovenskej literatúre, kde sa ruská literatúra presadzuje ako palimpsestické podložie predovšetkým typologicky si blízkych žánrov či už tých, balansujúcich na hrane vecnej a krásnej literatúry alebo napríklad memoárovo deskriptívnych textov s historizujúcim pozadím. Autor zmieňuje i literárne diela, známe do roku 1990 len prostredníctvom nelegálneho obehu, dôraz však kladie na obdobie po roku 1989. Palimpseptičnosť, i keď nie identická s metatextovosťou, aluzívnosťou, sa delí o záľubu v odvodenosti, využívaní citátov, v narážkach a reminiscenciách, čo podporuje autorov názor, že už hľadanie „literárnosti literatúry“ je podmienené uvedomelosťou a koncentráciou na tieto javy. Spoločným menovateľom próz, ktorých autori vo svojej heterogenite zastávali rôznorodé politické postoje, je najmä subjektivita v zážitkovom pozorovaní, detailný obraz mikrosvetov vytvárajúcich celok, reflektujúci istú poetologickú kontinuitu.

Autor približuje dielo, ako sám tvrdí, majstra minimalizmu Ladislava Ťažkého, porazeného víťaza, ktorého vlastný tieň dýcha na postavu známeho politika Alexandra Dubčeka v próze *Lovci ľudských tváří. Porazení víťazi. Kniha druhá* (Martin, 2010) a upozorňuje, že za zmesou novinárskych, pomerne auten-

tických žánrov presvitajú motívy sakrálne, biblické ako je tomu napríklad pri Dubčekových slzách po návrate z Moskvy, podobných slzám Kristovým. I. Pospíšil sa odvoláva i na *Reflexiu o Ladislavovi Ťažkom* Andreja Červeňáka, pre ktorého Ťažkého *Útek z Neresnice* (Martin, 1998) predstavoval rozostrený palimpsest, poukazujúci na aluzívnosť, metaforickosť s Dostojevským. Táto spojitosť sa však môže atmosfericky spájať i s inými predstaviteľmi ruskej klasiky, apelujúcimi prostredníctvom literárnych prejavov na prechod od individuality ku kolektívnemu vedomiu. To, že pravdivosť umeleckého diela spočíva aj v pochopení a literárnom stvárnení neschematizovaného reálneho sveta, prinieslo v prípade Ťažkého vnútorný boj v túžbe podať posolstvo čo najpravdivejšie. Podľa I. Pospíšila hľadanie pravdy a možného východiska idú ruka v ruke s experimentátorstvom. V diele Ťažkého toto hľadanie navyše poukazuje na žánrovú premenlivosť, podporujúcu túžbu po využití literatúry ako kľúča k poznaniu a bytiu ako takému. Porovnanie diela Ladislava Ťažkého s dielom Jána Tužinského vyúsťuje do autorovho názoru, že zatiaľ čo Ťažkého literárna štylizácia smeruje k prirodzenosti voľne plynúceho rozprávania, prekračujúceho svet vecný a beletristický, J. Tužinský svoje dielo intelektuálne štrukturuje, racionálne konštruje, skúma antipódy ľudstva, kde maska prekryla ľudskosť, kde rozklad a rozpad vychádza z ľudstva samého.

Tenká hranica medzi fiction a nonfiction je tematizovaná aj v stati o *Krvi* (Bratislava, 2009) Rudolfa Slobodu, neideologickým, až antiideologickým súborom autonómnych poviedok, vrastených do existenciálneho románu, v ktorom Sloboda individualisticky podobne ako Dostojevskij, v postave gazdu preukazuje spojitosť v ponímaní slobody a skutočnej emocionality, kedy práve väzenie umožnilo spoznanie skutočného človečstva. Tak ako v ruskej literatúre aj tu kvitne romantická dichotómia dvojakej samoty, v ktorej hrdina nachádza stav blízkosti k sebe samému.

Próza, na pomedzí vecnej a krásnej litera-

túry, subjektívne detailizovaná poetika v diele Jiřího Šimáčka *Snaživky. Nejnižší forma románu* (Brno, 2009) odzrkadľuje podľa autora dobu malých myšlienok a činov na texte faktograficky veľkorysom, zámerne chaotickým, reprezentujúcim povrchnosť, prázdnotu a nezmyselnosť bytia, reflektujúcu absenciu hlbšej reflexie i primárnej humánnosti, príznačnej pre momentálny stav spoločnosti.

Práve na aktuálne spoločenské problémy, prameniace z nezvládnutej sebareflexie, či nesprávneho spracovania prehrškov minulosti poukazuje slovenská literárna vedkyňa, komparatistka, spisovateľka Mária Bátorová, ktorej román *Stred* (Bratislava, 2010) autor analyzuje z mnohých aspektov. Dôležité je pripomenúť, že M. Bátorová mohla knižne publikovať až po roku 1989. Debutovala súborom poviedok a noviel *Zvony v kameni* (Bratislava, 1993), nazvaným podľa novely, predstavujúcej jednu z prvých epických reakcií na udalosti „nežnej revolúcie“ v slovenskej literatúre. Možno aj preto, že doménou jej prozaickej tvorby sú hĺbkové psychologické sondy do ženského sveta v mnohotvárných príbehových premenách, spojila pôsobivú psychologizáciu vzhľadom aj k jej inklinácii k ostro tabuizovaným témam s tristnými dejinami jednej rodiny, i slovenského národa. I. Pospíšil román *Stred* považuje za prózu odkrývajúcu temné, zamlčované zákutia ľudskej duše, prehĺbené nespravodlivosťou a povrchnosťou, premárnym dedičstvom roku 1989, pričom vyzdvihuje štruktúru textu ako aj celistvosť silnej a dôležitej témy, podporenej dialógmi o politike, otázkach zaradenia Slovenska v európskom kontexte, o mravnej kríze na pôde vedy, kultúry, medziľudských vzťahov, o vysporiadaní sa s minulosťou, determinujúcej budúcnosť národa. Román, zachytávajúci život intelektuálov súčasnej Bratislavy, ale i osudy troch generácií v pohnutom období počiatku tretieho tisícročia, kedy sa na povrch vyplavujú stigmy minulosti, otvára dôležité otázky slobody, služby štátu, významu náboženstva pre modernú spoločnosť, emigrácie, núteného exilu, ale i témy lásky, duševného súznenia a rodinnej intimi-

ty. Próza prináša podľa I. Pospíšila kritickú horkosť spojenú s nádejou a vitalitou, vytvárajúc atraktívny priestor, kde úvahy o kultúre, politike, vede, ale aj vzťahoch slovensko-česko-európskych, predurčujú dôležitosť tém národa, štátu a štátnosti, tak kľúčových i v ruskom románe. Podľa autora je *Stred* románom kultivujúcim národné a štátne témy, vytrvalo, v rôznych polohách, pričom práve vzťahy, názory a silné literárne charaktery, sú tak ako ich poznáme v ruskom románe, svojou intenzitou výpovede podobné. V *Strede* s tromi generáciami, troma hlavnými vrstvami, sú v suteréne zobrazení bezcharakterní prosperchári, ktorí bez morálky, slušnosti a zásadovosti dokázali prebiehať celé desaťročia z jedného názorového brehu na druhý a dokázali sa presadiť v nových štruktúrach aj po páde režimu. Autor zmieňuje tri priestory, z ktorých každý symbolizuje prepracovaný celok. V pasáži o prostrediach pomenováva Bratislavu a Slovensko a ďalšie dôležité prostredie, Prahu. Česko I. Pospíšil akoby vedome vynecháva, napriek kľúčovému priestoru českých dejín v Bátorovej próze, upozorňuje len na pražské prostredie, v ktorom niektoré postavy románu študovali. Slovensko sa cez tristnú rodinnú históriu Vondrovcov spája s Európou, reprezentuje dôležitú súvislosť, tvoriacu jednu z dominant románu v tematizovaní Slovenska, jeho miesta a významu.

Stred I. Pospíšil považuje napriek aktuálnosti témy a zvláštnej modernej románovej štruktúre za román tradicionalistický, sociálne psychologický, pričom vyzdvihuje dar sprostredkovania hodnôt a perspektív, ktoré vďaka podrobnej, možno i bolestivej detabulizácii minulosti, nachádzaniu tradícií, vývojových línií, vznikajú v mene národnej i osobnej očisty a následnému rozvoju. Len ten totiž môže priniesť symbiózu individua či národa, istý stred, rovnováhu, ktorá nadobúda váhu v presahoch do iných sfér. Tak ako v románoch Dostojevského či Turgeneva i tu je skutočným začiatkom práve Prológ a na konci Epilóg, pričom román je len jedným z mnohých príbehov, časťou všeobímajúceho celku. *Stred* by tak mohol charakterizovať

práve tú pravdu, mozaiku, ktorá je súčet všetkých ľudských právd. To, že pravda častokrát na území Slovenska nevyhrávala, je zobrazené cez osudy troch generácií, počnúc povojnovými rokmi, najmä rokov šesťdesiatych, až po dnešné časy. Sociálny motív, ktorý I. Pospíšil vo svojej podrobnej reflexii vníma ako nerozpracovaný či premeškaný však práve vo svojej nedopovedanosti poukazuje na danú situáciu, ktorú M. Bátorová neidealizuje, ostáva totiž cielene v realite, pričom vkladá dôveru do sily a zodpovednosti jednotlivca, jeho možnosti rozhodovať sa medzi ľudskosťou alebo chamtivou honbou za mocou.

Autorkou prepájajúcou fiction a non fiction s cieľom hľadania pravdy na pôde svojho diela je popredná slovenská poetka a esejistka Dana Podracká. V diele *Hystéria siberiana* (Bratislava, 2009), ktoré je súborom štúdií, esejí, z časti beletristických i vedeckých, vychádzajúcich z románu japonského prozaika Harukiho Murakamiho *Na juh od hraníc, na západ od slunce* (Praha, 2004) pomenováva autorka preklatie súčasnej spoločnosti. Nie náhodou I. Pospíšil uvádza práve výstižnú reflexiu doby z pera D. Podrackej, ktorá prezentuje aj autorov názor, opisujúci charakter doby všeobecnej reprodukovateľnosti, cudzopasiacej na myšlienkach veľkých a hlbokých, triviálnej doby, ktorej väčšina malých hlavných protagonistov sa ocitla so smrteľnou diagnózou vis-à-vis pokrivenému zrkadlu. „Choroba, na ktorú nie je potrebný liek či psychoanalýza a psychoterapia, existuje najmä u duchovne založených ľudí. Tak ako to vyplýva i z internetových diskusií a artefaktov, je to narastajúci pocit duchovnej osamotenosti, vytesnenia sa zo spoločenstva, akýsi zautomatizovaný pocit monotónnosti života, z ktorého sa, nevedno kedy, vytratil veľké myšlienky a veľké city. Ten, kto je schopný si to uvedomiť, na rozdiel od klasickej depresie či psychózy, je odhodlaný ísť za Niečím, nevzdávať sa svojho imaginárneho cieľa, neprestávať oživovať svoju nádej, vieru i lásku v čokoľvek, čo sa vynorí možno za nasledujúcim pahorkom či stromom.“ (D. Podracká: *Hystéria siberiana*. Bratislava 2009, s. 4–5.)

Od tejto citácie D. Podrackej by sme sa mohli odraziť a znova a znova ponárať do prítomnosti ruskej literárnej tradície, ktorej medzinárodný impakt presvita v globalizovanom literárnom povedomí, pričom nadväzuje na kontúry tieňov vnútorných literárnych vzta-

hov, niekedy neuvedomených, súvisiacich však s ruskou tradíciou, ktorá bola a dodnes aj je vo svojom špecifickom vývoji od stredoveku po súčasnosť mnohoroako inšpiratívna.

Tamara Heribanová

ZUZANA BOHUŠOVÁ – ANITA HUŤKOVÁ (eds.):

Gegenwärtige Translationswissenschaft in der Slowakei/

Slovak Translation Studies Today/Súčasná slovenská translatológia

Wien: Praesens Verlag, 2013. 232 s. ISBN 9-78-3-7069-0779-8

Zborník *Súčasná slovenská translatológia*, zostavený Zuzanou Bohušovou a Anitou Huťkovou, je už piatym v sérii nekonferenčných vedeckých zborníkov *Translatológia a jej súvislosti*, ktorú vydáva Katedra germanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Prvé tri zborníky vyšli na Slovensku, štvrtý vo Wroclave. Piaty zborník, prinášajúci príspevky napísané v nemčine, angličtine a francúzštine, vychádza vo Viedni. Obsahuje 14 štúdií a dve recenzie najnovších translatologických monografií. Zostavovateľky ho poňali ako „reprezentatívnu publikáciu osobností súčasnej teórie prekladu a tlmočenia na Slovensku“ (s. 10–11). Cieľom publikácie má byť zviditeľnenie slovenskej translatológie vo svete. Pred každou štúdiou je uvedená krátka charakteristika autora s fotografiou a výberová bibliografia, čo významne posilňuje informatívnu zložku zborníka.

Štúdie sú v zborníku rozdelené do štyroch častí. Všeobecnej translatológii sa venujú príspevky Anity Huťkovej a Jany Rakšányovej i tandemom Edita Gromová a Daniela Müglová. Otázkami tlmočenia sa zaoberá Zuzana Bohušová, Alojz Keníž a Jaroslav Stahl. V časti o odbornom preklade Martin Djovčoš obracia svoju pozornosť na zaujímavú otázku spoločenského postavenia prekladateľa a Ladislav Lapšanský na jazyk investičných fondov a jeho prekladu. Najväčšiu časť zborníka tvoria štúdie venované

literárnemu prekladu. Ladislav Franek sa zaoberá problémom interdisciplinariny pri výučbe prekladu. Štefan Povchanič sa venuje rôznym prístupom k prekladu klasického alexandrínu z francúzštiny do slovenčiny a Ladislav Šimon prekladom Goetheho básní do slovenčiny. Libuša Vajdová sa zamýšľa nad otázkou, akú úlohu mali pri utváraní národnej identity adaptácie francúzskych komédií, vaudevillov a frašiek od rumunského romantického básnikom Vasile Alecsandriho. Anna Valcerová kriticky analyzuje Váلكov preklad Rilkeho sonetu *Liebeslied*, zatiaľ čo Milan Žitný sa venuje problematike Kafkovho jazyka a štýlu z translatologického hľadiska.

Zborník ponúka reprezentatívne vzorky translatologického výskumu na Slovensku. Príspevky sú tematické rôznorodé, čím aj odzrkadľujú šírku otázok, ktorými sa v súčasnosti zaoberajú jednotlivé translatologické centrá v Bratislave (v ÚSvL SAV, ako aj na UK), Nitre, Banskej Bystrici či Prešove.

Róbert Gáfrik

ZOLTÁN NÉMETH: A posztmodern magyar irodalom hármassztratégiaja

Bratislava: Kalligram, 2012. 136 s. ISBN 978-80-8101-640-0

Postmoderný smer je v maďarskej literatúre prítomný od druhej polovice sedemdesiatych rokov minulého storočia a za jeho konkrétny obrat sa považuje rok 1986, ktorý sa spája s vydaním dvoch kníh: *Emlékiratok könyve* (Kniha pamäti) Pétera Nádas a *Bevezetés a szépirodalomba* (Úvod do krásnej literatúry) Pétera Esterházyho. Rozvoj prístupu analyzoval a interpretoval Ernő Kulcsár Szabó vo svojej – dnes už kanonizovanej – knihe *A magyar irodalom története 1945–1991* (Dejiny maďarskej literatúry 1945–1991), vydané v roku 1993. Počas uplynulých dvadsiatich rokov vzniklo niekoľko publikácií – štúdie, literárnohistorické práce, učebnice, lexikóny, ktoré sa pokúsili o pokračovanie interpretačnej línie, dokonca aj o reinterpretáciu vývinu a charakteru literárnej postmodernity, no v skutočnosti nevstúpili do produktívneho dialógu s tradičným chápaním. Výnimkou je koncepcia Zoltána Németha.

V protiklade s tradičným chápaním, vnímajúcim maďarskú literárnu postmodernu ako celok, Némethova teória hovorí o trojitej stratégii, ktorá zahŕňa *ranú*, *areferenciálnu* a *antropologickú* podobu postmodernity. *Trojité strategია postmodernej maďarskej literatúry* je zbierka štúdií. V prvej štúdií sa oboznámime s východiskom autora, s podstatou jeho koncepcie, a v následných ôsmich s jej aplikáciou v súvislosti s maskami, nonsensom, semiotikou cestovania, poetikou smrti, novou ženskou literatúrou atď. v maďarskej literárnej postmoderne. Podľa Németha *ranú* postmodernu charakterizuje sebareflexia, irónia, kladenie existenciálnych otázok, masky a kríza realistického prístupu a subjektivity. *Areferenciálna postmoderna* zdôrazňuje sebazrkadliacu sa poetiku textu, zámernú intertextualitu, palimpsestovosť a do stredobodu jej pozornosti sa dostáva jazyk a text. *Antropologická postmoderna* sa zaoberá otázkami moci a inakosti, pohybuje sa na hranici

fikcie a referenciality a definuje sa v opozícii k patriarchálnym, totalizačným, asimilačným, homogenizačným a globalizačným tendenciám.

Németh neexperimentuje len formulovaním nového kánonu od deväťdesiatych rokov až podnes, ale aj prepisovaním jestvujúceho literárnohistorického členenia systému. Najotáznejšou stránkou jeho teórie je prvá stratégia, ktorá zahŕňa niektoré diela zaradované doposiaľ do neskorkej moderny. Typickým príkladom je román *Iskola a határon* (Škola na hranici) od Gézu Ottlika z roku 1959, na ktorý predstavitelia postmoderného obratu často odkazujú. Németh ho zaraduje do *ranej* postmodernity. Rozdielnosti medzi druhou a treťou stratégiou si maďarská literárna veda uvedomuje širšie, a takto ich aj opisuje: niektorí hovoria v súvislosti s inakosťou Némethom opísanej tretej stratégie o novom obraze, napr. Imre József Balázs o *postmoderno-postmodernom*, ktorý považuje aj sám za ťažko rozpoznateľný kvôli tomu, že obratu predchádza a takisto ho nasleduje literatúra postmodernity.

Spracovať dejiny postmodernej maďarskej literatúry s dôrazom na posledných dvadsať rokov bolo už potrebné. Literárnovedná relevantnosť práce *Trojité strategია postmodernej maďarskej literatúry* nespočíva v dôkladnej vypracovanosti, ale skôr v samotnom akte. Publikácia vyvolala veľký ohlas, stala sa aj predmetom kritiky, niektorí autori ju pokladajú dokonca za diskutabilnú. Diskutabilný však nie je význam tejto koncepcie, vďaka ktorej sa dejiny maďarskej literárnej postmodernity stali predmetom viacerých podnetných diskusií.

Lívia Pasmárová